

IDENTIFICAREA UNEI TRADUCERI DIN OPERA LUI SAMUIL MICU

de

Florian DUDAȘ

Stăruim în studiul de față asupra unei traduceri din opera lui Samuil Micu, mai precis asupra unei cărți ce trebuie atribuită cărturarului iluminist.

Scrierea la care facem referire, imprimată în limba română cu caractere chirilice, se intitulează *Cuvântare despre posturile Bisericii grecești a Răsăritului* și a apărut la Buda în anul 1828. A fost descrisă de către Ioan Bianu și Nerva Hodoș în *Bibliografia românească veche* o singură dată, în anul 1910, astfel: „**CUVÂNTARE** despre posturile Bisericii grecești a Răsăritului. Mai întâi pre limba grecească scrisă, iară acumă scoasă pre limba românească. Cu blagoslovenia Purtătorului Pravoslaviei Preasfințitului Mitropolit a Ungrovlahiei ANASTASIE tipărită. La Buda. În Crăiasca Typografie a Universității Ungurești din Peșta în anul de la (Hristo)s 1828“. Un volum, in-80, de 96 pagini¹ (Fig.1)

Cum se observă, autorul n-a fost indicat, titlul singur vestind că este vorba despre o disertație cu privire la posturile Bisericii Ortodoxe. Imprimarea scrierii la Buda, dar mai ales amintirea faptului că ea a apărut cu „blagoslovenia“ unui ierarh al Ungrovlahiei ne-au determinat să stăruim mai îndeaproape asupra ei. În lipsa numelui autorului de pe pagina de titlu, prima întrebare pe care, cum era și firesc, ne-am pus-o a fost referitoare la Anastasie. Cine a fost și când a trăit? Conform textului paginii de titlu ar fi clar, fiind vorba de mitropolitul Ungrovlahiei de la 1828, titlul ierarhic orientându-ne căutarea spre trecutul Bisericii Ortodoxe. Am consultat în acest sens mai multe ediții ale Istoriei Bisericii Ortodoxe Române, de asemenea Listele cronologice ale ierarhilor Bisericii Ortodoxe Române². Și, nu fără surprindere, am aflat că, în jurul anului 1828, nu a existat în Țara Românească nici un mitropolit cu acest nume. Prin urmare, dacă nu Anastasie, cine a fost cel cu sprijinul căruia s-a imprimat scrierea, altfel spus, editorul ei? Până la a afla aceasta, să vedem mai întâi conținutul scrierii, ce anume i se propunea, spre lectură și învățătură, prin intermediul ei, la 1828, cititorului român.

¹ Ioan Bianu, Nerva Hodoș, *Bibliografia românească veche. 1508–1830*, tomul II, 1716–1808, București, 1910, p. 274.

² Mircea Păcurariu, *Listele cronologice ale ierarhilor Bisericii Ortodoxe Române*, în „Biserica Ortodoxă Română“ (București), XCIII, 1975, 3–4, p. 352–355.

Înainte de a trece la prezentarea succintă a conținutului cărții, relevăm faptul că ea a fost scrisă într-o formă epistolară, autorul adresând disertația sa unui prieten, care, după râvna ce o avea spre Biserică, i-a cerut să scrie, deslușit, despre posturile acesteia, pentru a ști când au început și în ce chip are datoria a le ține. A scris-o, după propria-i mărturie, ținând seamă de datoria și venerația pe care pururea le are față de prietenul său.

Autorul ține să precizeze de la început că nu va „face vorbă” despre postul Păresimilor, al miercurii și al vinerii, fiindcă acestea de la începutul Bisericii creștine toți creștinii le-au ținut. În *Cuvântarea* sa se va referi doar la cele trei posturi ale Bisericii grecești: al Nașterii lui Iisus Hristos, al Sf. Petru și Pavel și al Schimbării la față, a Adormirii Născătoarei de Dumnezeu. Cu privire la ele, scrie autorul, „pe rând la fieștecare îți voi răspunde, după cum ai pohtit, și voi spune când au început, cine și când sânt datori a le ține”. Începe astfel disertația teologică făcând precizarea că, de la întemeierea Bisericii creștine, afară de Păresimi, de miercuri și de vineri, nu au fost alte posturi. Aduce în această privință mai multe dovezi, scrie, printre altele, despre fixarea datei Nașterii Domnului, iar despre sărbătoarea Sf. Apostoli precizează că a început mai târziu, după moartea acestora, o dată cu înălțarea de către împăratul Constantin cel Mare în Țarigrad a unei biserici pe care „o au sfințit pomenirii Sfinților Apostoli”, după care „ziua aceasta ca o sărbătoare și praznic mare întru acea biserică în tot anul s-a ținut”, iar pe urmă „în biserica ce se cheamă Hrănitorea de săraci, în casa Sfântului Petru în Țarigrad, apoi la toate cele de pe locuri biserici”. Sărbătoarea Adormirii Maicii Domnului de asemenea a început a se ține mai târziu, „cu porunca împăratului Mauritie”, fără a fi pretutindeni în obicei (p. 9). Citează în acest sens mărturisirile teologice ale acelui timp, după Matei Vlastares, canoanele Soborului de la Laodichia, canoanele Soborului de la Trula, Tertulian, Sf. Ambrosie, Cassian, Sf. Epifanie, Sf. Chiril, Sf. Dorotei, cu succinte comentarii asupra textelor lor. Face referire la faptul că autorii cărților bisericești din secolele VIII–XII pomeneau doar despre postul Păresimilor, unul singur, postul cel mare de peste tot anul, de unde concluzia sa că dacă în acea vreme, când s-au făcut slujbele bisericești, ar fi fost cele trei posturi ele ar fi fost pomenite, așa cum se pomenea de primăvara și de alte părți ale anului. Este locul unde amintește despre obiceiul când „de roadă nouă, sau măcar ce fruct și bucate, atunci întâi începe a se mânca, rugăciuni mai înainte pentru acel lucru să se facă, prin rugăciune mulțumind lui Dumnezeu” (p. 22). Remarcă faptul că și pentru praznicul Sf. Părinți există rugăciune, la fel și la Nașterea Domnului, cu deosebirea însă că numai în cea de la Paști se face pomenire despre post. Este comentată, de asemenea, *Rugăciunea care se citește în fiecare post*.

După acestea, autorul trece la tratarea ținerii posturilor în mănăstiri, analizează tipicul și canonul călugărilor, cu frecvente referiri la contextul istoric al evoluției credinței creștine și la generalizarea posturilor. În vremurile din urmă, remarcă autorul, după secolele XIII–XIV, creștinii răsăriteni văzând că din toate părțile îi înconjură păgânii turci, ca să îmblânzească mânia lui Dumnezeu, au urmat pe

călugări, ținând și ei acele posturi. Și fiindcă „episcopi din călugări se făceau“, au ținut și ei această cale, iar mirenii, citindu-le cărțile și socotindu-i exemplari, i-au urmat, considerând lucrul „lege de obște“ (p. 39). Tipicul călugăresc a ajuns astfel în toate bisericile, „care lucru cu adevărat bun și sfânt este și de laudă vrednic obicei, numai să nu fie lege care pe toți să îndatorească, ci evlaviei și buneii voințe a fieștecăruia să se lase“ (p. 28). Vine în acest sens cu alte amănunte, unele interesante, despre cuminecătură (p. 48), despre postul din ziua tăierii capului Sf. Ioan Botezătorul (p. 49) ș.a. apoi precizează: „După ce au luat turcii Țarigradul și au stricat Împărăția grecească, au încetat și scriitorii grecești însă obiceiul a ținea posturile, cum scriu Tipicurile, tot nu l-au ținut toți, că sunt și acum noroade care postul Crăciunului îl încep de la șase zile a lui decembrie, sânt care postul Sf. Apostoli au de tot nu-l țin, au numai cei bătrâni îl postesc. Boierii românești și moldovenești și alți oameni cinstiți și neguțatori prin Țara Românească și Moldovenească și domnii și boierii muscălești și mulți alții și neguțatorii grecești mai toți au puțin postesc dintru aceste posturi, au tocmai nimica, și pentru aceea tot se mărturisesc pe sine de legea Bisericii Răsăritului, și Biserica îi vede și știe că nu țin aceste posturi, și pentru aceea nici îi afurisește, nici altei pedepse nu-i supune“ (p. 56–57). Nici în lumea bogată și fastuoasă a Bizanțului, conchide autorul, nu a fost altfel.

Ca o primă concluzie: „Dintre acestea, dar, luminat se vede cum că Biserica niciodată n-a cunoscut, nici a ținut lege aceste trei posturi, care pe mireni să-i îndatorească, precum pe călugări îi îndatorește, ci mirenilor le dă sfat și-i îndeamnă, cum scrie Valsamon și Armenopol, ca înaintea fieștecării praznic dintr-aceste trei praznice șapte zile să postească, însă pe fieștecine în voia sa trebuie a-l lăsa, ca de va vrea să postească ca călugării în numele D(o)mnului să postească și nimănu-i silă să nu se facă a posti, sau a nu posti...“ (p. 59). Pentru că tipicurile de călugări pentru călugări au fost scrise („Că se cade ca cei ce s-au lepădat de lume și pre sine lumii și șie lumea și-au răstignit să petreacă viață mai sfântă...“). Întrucât aceste posturi au fost introduse prin obicei, ele se pot lăsa fără de păcat. A se vedea și referirile critice pe care autorul le face cu privire la *Pravoslavnică mărturisire* a Bisericii Răsăritului, de asemenea la cartea *Mântuirea păcătoșilor*³ (p. 70–71), pe urmă la scrierea apocrifă (pe care o pomenea în circulație) *Legenda Duminicii* (p. 76–77).

În final, cărturarul teolog exprimă opinia sa despre posturi și cu privire la durata lor: „Drept aceea, să rămână pentru mireni înainte de Nașterea Domnului nostru (Isu)s H(risto)s șapte zile de post sau cinci, că aceasta și tipicului se vede asemenea...“, „Înaintea Sânt-Petrului să fie zile patru sau, pentru ca să fie și mai mare, și mai mic postul acesta, să se lase post duminică înaintea Nașterii Sfântului Ioan Botezătorului sau de se întâmplă Nașterea Sfântului Ioan duminică într-acea zi să se lase post...“, „Înaintea praznicului Adormirii Născătoarei de D(u)mnezeu

³ *Îndreptarea păcătoșului*, Timișoara, 1765 (tipărită la Iași), v. *Bibliografia românească veche* (op. cit.), II, p. 164.

pururea fecioarei Mariei opt zile să postim“, iar pentru ca să se țină rânduiala obișnuită a tipicului bisericesc „să se lase post de Nașterea lui H(risto)s în 14 zile a lui noiembrie după obicei și numai luna, miercurea și vinerea să se postească, iar în celelalte zile să fie slobod a se mânca carne până la a 18 zi a lui decembrie“. „Așa și postul Sfinților Apostoli, ce începe după obicei luni după Duminica Tuturor Sfinților, ci numai luna, mircurea și vinerea să se țină post...“ (p. 89–90). Autorul precizează însă că, dacă nu va vrea cineva să postească mai mult și este vrednic, să fie liber. Mărturisește totodată că opinia sa are în vedere starea Bisericii Răsăritului, credința și legea strămoșească: „Miluește-ne, Doamne, de relele acestea. Că iată de când coaja, iar nu ființa, și măduva credinței și a legii o căutăm și o grijim încât de grea dreaptă mânia de lui Dumnezeu mai toată Biserica Răsăritului a căzut și geme sub greul jug al tiranului barbar turc, îngropată în foarte mare întuneric a neștiinței. Iar cei ce sânt sub stăpânirea puterilor creștine europenești sânt cei mai de pe urmă și nebăgați în samă și mai într-o ceată cu jidovii. Și încă mai mare ticăloșie este aceasta, că cu cât mai cu mare întuneric de neștiință ne învăluim, cu atâta mai mult poftim a ne învălui și a ne cufunda în ceata prostiei. Numai singură Împărăția ruscă bine stă, și aceasta numai de când Petru cel dintâi, care pentru vitejeștile sale fapte s-a numit mare, a gonit și a împrăștiat negura și ceata neștiinței și a deșertelor superstiții și bărbați învățați a băgat în țara sa. Însă văd și rușii cât de cu anevoie și peste mână sânt posturile acestea afară de mănăstiri oamenilor mireni, care au grijă de lucrurile țării sau care trebuie să călătorească sau cu lucrul mâinilor sale să-și agonisească hrana“.

„Să avem grijă ca altele care poruncește Biserica să le ținem. Mărturisirea păcatelor, Sfânta cuminecătură și alte taine să le săvârșim după porunca și după rânduiala Bisericii. Păresimile, adică Postul Paștilor, miercurea și vinerea și înainte de nașterea lui H(risto)s, și înainte de Praznicul Sfinților apostoli și înainte de Adormirea Născătoarei de D(u)mnezeu atâtea zile câte mai sus am zis, cu evlavie și cu umilință și de bună voie, nu cârtind, să postim adevărat cum se cade a posti, că pe dătătorul de bună voie iubește D(u)mnezeu...“ (p. 93–94).

În cele din urmă, autorul încheie cartea astfel: „Acestea sânt care pentru scurtarea vremii, prea bune prietene, am avut a ți le spune. Iar tu mergi cu tot deadinsul săvârșind nevoința care o ai început a faptelor bune și nu numai înainte de acestea sau de alte sărbători postește, ci ori de câte ori lipsa pohtește, de vreme ce de pocăință totdeauna este vreme, ori de câte ori ne simțim cu vreun păcat îngreioați, că cel ce cu adevărat are grijă de mântuirea sufletului său, ori de câte ori ia aminte cum că trupul lui se războiește asupra sufletului, la post și la rugăciune aleargă, de vreme ce acest drac numai cu postul și cu rugăciunea se scoate. Iar când postești, păzește să nu-ți umpli pântecul de bucate și de vin și să nu socotești cum că postul stă numai întru înfrânarea de carne, iar cu alte bucate să te umpli. Creștinii cei de demult în post bucate uscate și seci mânca(u), și numai atâta mânca(u) cât era de lipsă ca să-și poată ține sănătatea și viața, și aceasta mânca(u) seara, când apunea soarele. O, cât de osebite sânt posturile noastre de posturile creștinilor celor de

demult; noi, dacă nu mâncăm carne într-unele vremi, socotim că prin aceasta sântem cucernici și asemenea creștinilor celor de demult, care foame și sete răbda(u) și până seara ajuna(u), și atunci încă slabe bucate mânca(u). Însă tu toate câte ți(i)-am scris într-această carte în nume de bine le primește și crede cum că toate câte am scris foarte din bună inimă către Biserica noastră cea grecească a Răsăritului și din dragoste către dânsa purced: și de vei putea lua vreun folos dintr-însele, aceea va fi bucuria mea, cel ce m-am obișnuit toate ale mele a le îndrepta, ca altora să pot folosi“.

„Fii sănătos, și pe mine cu prietenească inimă, precum până acum, și de aici înainte mă cuprinde, pururea aducându-ți aminte de mine, mai ales în sfintele rugăciuni, și întru alte fapte bune“ (p. 95–96).

Mărturisim că, în ce privește atribuirea scrierii, pasajul penultim, în care era pomenit Petru cel Mare, a fost revelator, întrucât îl mai întâlnisem în scrierile vremii, anume în cartea lui Samuil Micu, intitulată *Dissertatio de jejuniis Graecae orientalis Ecclesiae*, apărută la Viena, în anul 1782⁴, lucrare puțin cunoscută, ce atrage atenția, prin argumentele cu care se ridică împotriva postului religios exagerat, cu influență dăunătoare asupra sănătății poporului.

A urmat relația firească. Am căutat cartea *Dissertatio de jejuniis...* tipărită de Samuil Micu la Viena în 1782, pentru a o compara cu scrierea *Cuvântare despre posturi...*, tipărită la 1828. Din prima scriere am aflat un exemplar în fondul de carte veche al Bibliotecii Județene din Oradea⁵ (Fig. 2), iar din a doua scriere aveam deja la îndemână mai multe exemplare, provenite din fondul patrimonial al Bibliotecii Episcopiei Române Unite din Oradea. Colaționarea întreprinsă a dezvăluit faptul că ne aflăm în fața aceleiași opere. Volumul cu titlul *Cuvântare...* reprezenta ediția sau versiunea în limba română a scrierii *Dissertatio...* Autorul ei este, prin urmare, Samuil Micu.

Referitor la conținutul imprimării, comparația întreprinsă relevă o traducere fidelă a textului imprimat la 1782, cu rare omisiuni. Pentru edificare, reproducem, în paralel, două pasaje din cuprinsul celor două ediții. Iată textul reprezentând începutul scrierii:

Dissertatio de jejuniis Graecae orientalis Ecclesiae, Viena, 1782

„Quaesivisti a me amicorum optime, & pro fereris in res ecclesiasticas injunxisti mihi, ut de Jejuniis Graeco-Orientalis nostrae Ecclesiae aliquid tibi perscriberem, unde genuinam caperes informationem, quando, & qua occasione introducta sint, & qua lege saeculares homines, quave monasticae vitae addictos in Ecclesia Graeca jejunia obligent; Ego vero, qui tibi multis insignibusque modis devinctus sum, non

⁴ Titlul cărții este următorul: DISSERTATIO DE JEJUNIIS GRAECAE ORIENTALIS ECCLESIAE. Conscripita Ab Samuele Klein de Szad, Dioecesis Fagarasiensis in Transilvania. Viennae, Typis Josephi nob. de Kurzbeke. MDCCLXXXII. În 8° mic, de 128 p. (*Bibliografia românească veche*, II, p. 274).

⁵ Se păstrează în Fondul de carte veche al Bibliotecii Județene Bihor, Oradea, inv. 296119.

possum hoc officii tantillum vel acquissimae postulationi tuae, vel amicitiae, quae mihi tecum arctissi ma semper fuit, non concedere, & tam laudabili consilio, propositoque tuo pro posse tenuitatis meae satisfacere, igitur ea tibi scribam, quae apud antecessores Scriptores reperi, & quae pietatis recta ratio, & Ecclesiae emolumentum suadent..." (p. 3–4).

Cuvântare despre posturile Bisericii grecești a Răsăritului, Buda, 1828

„Cercat-ai de la mine preabune prietene și, după râvna care ai spre Biserică, mi-ai poruncit ca de posturile Bisericii noastre cea grecească a Răsăritului să-ți scriu ceva, de unde chiar să poți ști când au început și în ce chip avem datorie a le ținea. Deci și eu vrând a face destul acestui lăudat al tău sfat și după datoria și venerația mea care pururea am cătră tine și după puțintică înțelegere și puterea mea, cele ce am aflat la cei mai dinainte și cele ce dreapta cuvântare arată pre scurt ți le voi spune“ (p. 3).

Reproducem și un pasaj de la sfârșitul scrierii:

„Quid quaeso erit de nostra Ecclesia, si tales simplices, ac praejudicatos, aut phariseos, aut fantasticos doctores habuerit? Quid inquam boni sperandum, nisi ruditatem majorem, miseriam, confusionem, atque maledictionem. Libera nos Domine an his allisque malis. Ecce enim, a quo corticem, non autem essentiam, & medulam Religionis curamus, quam atrocem justam Dei indignationem fere universa Orientalis Ecclesia incurrit, gemitque sub gravi Tyrani, barbari Turcae jugo, sepulta in maximis ignorantiae tenebris. Qui vero sunt sub Potentiis Christianis Europaeis, ultimi despectique sunt, eodem fere cum Judaeis ordine habitiri, & adhuc major maledictio est haec, quia majoris ignorantiae tenebris involvimur, amolius desideramus immergi. Russicum Imperium bene stat, idque, a quo incomparabilis Vir PETRUS I. Ob heroicos actus, Magnus jure dictus, ignorantiae, atque superstitionis, vanarumque observationum tenebras dispulit, virosque eruditos ad ditiones suss induxit. Caeterum vident & Illis quam incommoda, importunaque extra monasteria sint haec jejuniia hominibus saecularibus, qui curas publici habent, vel peregrinari debent, aut labore suo victum quaerere“ (p. 123–124).

„Ce va fi, rogu-te, de Biserica noastră, dacă va avea învățători și dascăli ca aceștia proști și prejudecați sau farisei? Ce bine vom putea nădăjdui? Fără numai mai mare prostie și ticăloșie și învăluială și blăstăm. Mântuiește-ne, Do(a)mne, de relele acestea. Că iată de când coajea, iar nu ființa și măduha credinței și a legii o căutam și o grijim încât de grea dreaptă mânie a lui D(u)mnezeu mai toată Biserica Răsăritului au căzut și geme supt greul jug al tiranului barbar turc, îngropată în foarte mare întuneric a neștiinței. Iar cei ce sânt supt stăpânirea puterilor creștine europenești sânt cei mai de pe urmă și nebăgați în samă și mai într-o ceată cu jidovii. Și încă mai mare ticăloșie este aceasta că cu cât mai cu mare întuneric de neștiință ne învăluim cu atâta mai mult poftim a ne învălui și a ne cufunda în ceata prostiei. Numai singură Împărăția rusască bine stă, și aceasta numai de când Petru cel dintâi, carele pentru vitejeștile sale fapte s-au numit mare, au gonit și au împrăștiat

negura și ceata neștiinței și a deșartelor superstiții și bărbați învățați au băgat în ȧara sa. Înșă văd și rușii cât de cu anevoe și peste mână sânt posturile acestea afară de mănăstiri oamenilor mireni care au grijă de lucrurile ȧării sau care trebuie să călătorească sau cu lucrul mâinilor sale să-și agonisească hrana“ (p. 92–93).

Identitatea textelor este, după cum bine se observă, evidentă.

După aceste constatări a urmat întrebarea firească. Era descoperirea noastră o noutate? Pentru a ne convinge de acest fapt, am consultat lucrările dedicate, în decursul timpului, operei lui Samuil Micu, începând cu cele semnate de Timotei Cipariu⁶, Ion Micu Moldovan⁷, Ioan Bianu⁸ și sfârșind cu aparițiile mai recente, datorate lui Ion Lungu⁹ și Pompiliu Teodor¹⁰. Și am constatat că nici o biobibliografie închinată operei corifeului Școlii ardelene nu pomenește ori include cartea din 1828 între scrierile sale, ediția în limba română a cărții tipărite pentru prima dată în 1782 fiind, prin urmare, necunoscută. Mai corect spus, aproape necunoscută, pentru că în anul 1838, la numai un deceniu de la apariția ei, Vasilie Pop, în a sa *Dizertație despre tipografiile românești*¹¹, a observat, cel dintâi, nepotrivirea de pe pagina de titlu privindu-l pe Anastasie¹², însă semnalarea aferentă, în treacăt, a lui Vasilie Pop și, probabil, tirajul mic al cărții sale (poate și ignorarea informației) au făcut ca faptul să rămână necunoscut, iar scrierea, adică ediția în limba română a operei lui Samuil Micu, să nu fie inclusă, cum merită, în circuitul științific.

A urmat, în continuare, să ne lămurim cu privire la persoana arhiepiscopului Anastasie și la împrejurările în care a fost posibil, în epoca Luminilor încă, la două decenii după moartea lui Samuil Micu, să vadă lumina tiparului această carte. Ne-am îndreptat, cum era și firesc, atenția spre activitatea secției românești a Tipografiei din Buda (unde în 1828 s-a imprimat cartea), aflată, cum bine se știe, sub îndrumarea Curții episcopale românești unite de la Oradea, personal a ierarhului cărturar luminat Samuil Vulcan. Am avut, deopotrivă, în vedere prietenia exemplară a acestuia cu Samuil Micu, încă de pe vremea studiilor la Viena, când, ca prefect la Seminarul Sf. Barbara, i-a fost profesor.

⁶ Timotei Cipariu, *Gramatiștii și ortografiștii români*, în „Archivu pentru filologie și istorie“, Blaj, 1869, p. 29, 30; 1870, p. 31, 39.

⁷ Ion Micu Moldovan, *Documente pentru bibliografia lui S(amuil) Klain*, în „Archivu...“, 1870, p. 34–37.

⁸ Ioan Bianu, *Viața și activitatea lui Maniu Samuil alias Clain de Sad*, București, 1876.

⁹ Ion Lungu, *Școala ardeleană, mișcare ideologică națională iluministă*, București, 1978. A se mai vedea, pentru biobibliografia lui Samuil Micu: Constantin Teodorovici, în *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 565–568.

¹⁰ Pompiliu Teodor, *Samuil Micu. Sub semnul Luminilor*, Cluj-Napoca, 2002.

¹¹ Vasilie Pop, *Dizertație despre tipografiile românești*, Brașov, 1838, p. 95, 96.

¹² Autorul a reproduș însă greșit titlul scrierii și anul apariției: „Cine e traducătorul acestei cărți nu se știe, atâta știm cum că această carte întâi s-a scris latinește, și nu grecește, de părintele Samuil Clain ieromonah din cinul S. Vasilie cel Mare din Blaj, sub titlul: Dissertatio de jejuniis in Ecclesia graeca observandis et l., în Viena pe la a. 1780“.

Corespondența lui Samuil Micu cu Samuil Vulcan conține mai multe date de interes bibliologic. În noiembrie 1787, de pildă, Samuil Micu, din Blaj, îi scria la Lvov, unde Vulcan se afla ca prefect de studii al Seminarului, mutat de la Viena acolo, că a terminat traducerea *Bibliei* în limba română, rugându-l să îi îndemne pe alumnii români să o procure. Cu acest prilej îi comunică (cum de altfel procedase la 1782, în scrisoarea către Moise Dragoș) că are traduse în limba română 12 lucrări. Cinci luni mai târziu, în martie 1788, îi trimitea lui Vulcan chiar o coală tipărită din *Biblia* de la Blaj, cu îndemnul de-a o arăta alumnilor, după care să o transmită episcopului Bucovinei cu rugămintea de a prenumera cel puțin 300 exemplare. Samuil Vulcan pare să fi avut în acest sens un succes real, deoarece în iunie, cu prilejul altei scrisori, Micu îi mulțumea pentru subscripțiile întreprinse¹³.

În raporturi bune s-a aflat Samuil Micu cu ceilalți cărturari români de la Oradea, în primul rând cu învățatul Ioan Corneli, care l-a găzduit cu aceeași ospitalitate, colaborând îndeaproape, corespondența lor și alte documente păstrate dezvăluind date interesante despre prenumerarea și răspândirea cărților pe care a reușit să le imprime, inclusiv despre soarta scrierilor sale manuscrise. Ne referim atât la cărțile tipărite ale lui Samuil Micu, care, prin grija cărturarilor de la Oradea au ajuns și circulat în oraș și ținuturile vestice într-un număr însemnat de exemplare, cât mai ales la inestimabilele tomuri manuscrise datorite cu generozitate de către ilustrul cărturar prietenilor apropiați, Bibliotecii Episcopiei Române Unite.

Prin 1815, la numai câțiva ani de la moartea lui Samuil Micu, în Catalogul Bibliotecii Episcopiei Române Unite de la Oradea se aflau înregistrate de la el un număr de 13 manuscrise¹⁴. Alte 4 texte care au aparținut lui Samuil Micu găsim înregistrate, la 1829–1830, în Catalogul bibliotecii lui Samuil Vulcan¹⁵. La 1862, un al treilea document de interes bibliologic, Catalogul cărților rămase de la Moise Dragoș, Ignatie Darabant și Samuil Vulcan, înregistra, alături de mai multe dintre titlurile deja semnalate în notele de mai sus, din colecția lăsată de Micu alte 7 tomuri¹⁶.

¹³ Jacob Radu, *Manuscriptele Bibliotecii Episcopiei Greco-Catolice Române din Oradea Mare*, București, 1923, ms. 205.

¹⁴ 13 *Istoria și lucrurile și întâmplările românilor* (4 vol.), *Istoria ecleziastică* (trad. după Cl. Fleury, în 5 vol.), o altă *Istorie ecleziastică* (3 vol.), *Istoria despărțirii între bisericile Răsăritului și Apusului*, *Homilia Sanctum Patrum*, *A celui între sfinți părintelui nostru Chiril*, *Canoanele Soboarelor*, *Carte despre descoperirea dumnezeiască*, *Vasile cel Mare*, *Învățăături asceticești*, Ioan Hrisostomul, *Tâlcuirea Evangheliei de la Matei* (scrisă în Blaj, la 1803), alt volum din *Omiliile* lui Vasile cel Mare și un altul cu traduceri din *Cuvântările* lui Ioan Hrisostomul. Arhiva Episcopiei Române Unite din Oradea. *Catalogus Librorum Almae Dioceseas Graeco-Catholicae M. Varadinensis Bibliothecae*, în ms. (1812–1815), f. 29.

¹⁵ *Scurtă cunoștință a istoriei românilor*, *Letopiseșul Țării Românești*, *Carte despre Sf. Scriptură*, *Tractatus de Matrimonio*. Arhiva Episcopiei Române Unite din Oradea, *Elenchus Librorum in Bibliotheca Illustrissimi ac Reverendissimi Domini Episcopi Samuelis Vulcan reperibilium*, ms. (1829–1830), f. 37 și urm.

¹⁶ Arhiva Episcopiei Române Unite din Oradea. *Catalogus Librorum in Bibliotheca Excellentissimi ac Reverendissimi Domini Episcopi Samuelis Vulcan reperibilium*, praeterea adhuc pie in Domino defunctorum Episcoporum Illustrissimorum Dominorum Ignatii Darabant et Moysis Dragossy, quorum magna pars fuit nec numerisata nec introducta in Catalogum, confectus anno 1862 per Parochis Magno Varadinenses Georgium Szekely et Michaellem Veghso, ms., II, f. 26 și urm.

În 1880, cu prilejul cercetărilor întreprinse la Oradea, Nicolae Densușianu înregistra în plus *Dictionarium Valachico-Latinum* (scris în Blaj, la 1801)¹⁷. Prima descriere detaliată a colecției Micu o datorăm lui Iacob Radu, care, în 1923, a înregistrat „33 opuri în 44 de volume”¹⁸, fiind necunoscute până la acea dată 28 de texte¹⁹. Constituiau, prin urmare, colecția un număr de 50 manuscrise în peste 60 de tomuri, reprezentând cele mai de seamă scrieri originale, prelucrări, traduceri sau copii manuscrise ale cărturarului. Cele mai multe dintre ele sunt lucrări teologice, predominant patristice, pe care le-a scris și tradus în limba română cu gândul de-a le tipări. A reușit, cum se știe, într-o mică măsură, marea lor majoritate rămânând cunoscute multă vreme doar reprezentanților mediului cultural românesc al orașului, fiindu-le adevărate izvoare de lumină, de îndemn la luptă împotriva întunericii înconjurător și a silniciilor de tot felul²⁰. Nu mai prejos pilduitoare le-a fost opera sa filozofică și istorică, cu deosebire textele din cronici sau scrierile personale privind trecutul neamului românesc²¹, pe care Ignatie Darabant și Samuil Vulcan le-au ținut la loc de cinste, nu o dată împrumutându-le pentru lectură sau pentru a fi copiate.

Ne-am oprit mai îndeaproape asupra manuscriselor lui Samuil Micu de la Oradea deoarece între ele s-a păstrat și traducerea din limba latină în limba română a

¹⁷ Nicolae Densușianu, *Cercetări istorice în arhivele și bibliotecile Ungariei și ale Transilvaniei*, București, 1880, ms. 83.

¹⁸ Iacob Radu, *op. cit.*, *passim*.

¹⁹ *A celui dintre sfinți Părintelui nostru Vasile cel Mare, Rânduilele celor ce pustnicește sau singuri sau împreună de obște petrec* (tomul 3, din 1780, ms. 14), *Îndreptarea păcătoșului* (scrisă la Viena, în 1780, ms. 19b), *Despre căsătorie* (ante 1782, ms. 21), *Introducere (Cuvânt înainte) în proorocii cei mici și în unele din cărțile Noului Testament*, de sfinții Părinți: Chiril, Alexandru, Ioan Gură de Aur, Vasile cel Mare și Ioan Damaschinul (ms. 23), *Imn sau Cântare la îngroparea lui Hristos* (ms. 46), *Istorie adevărată*, de Lucian Samosateanul, traducere (ms. 47), *A Sfinților părinți Grigorie, Zlatoust, Anastasie... Homilii, 1788–1799* (ms. 62), *Cuvântări bisericești sau Predici* (ms. 66), *Tratat despre morală* (ms. 110), *Puneri din prolegomenele Sfintei Scripturi despre descoperirea cea dumnezeiască* (ms. 115), *Despre datoriile cinurilor călugărești* (ms. 116), *Viața părintelui Pavel Tiveul și alte patru texte* (ms. 117), *Carte pentru posturile Bisericii grecești a Răsăritului* (ms. 123), *În sfânta și marea sâmbătă* (poem în versuri, ms. 124), *A celui dintre sfinți Părintelui Grigorie, Cuvânt cu care răspunde și spune pricina pentru care a fugit în Pont* (scrisă în Blaj, la 1794), ms. 162), *Prolegomena la Sfânta Scriptură* (începutul ms. 115, ms. 173), *Fragmente, traduse din opera Sf. Vasile cel Mare* (ms. 179), *Ioan Gură de Aur, Despre preoție* (ms. 182), *Statutul sau legile scaunelor săsești din Ardeal* (traducere, 1802, ms. 184), *Învățăturile Sf. Dorotei*, 1769 (ms. 186), *Învățăături aschiticești din mai mulți părinți ș.a.*, 1804 (ms. 220), *Vasile cel Mare, Cuvânt către norod*, Blaj, 1805 (ms. 221), *Vasile cel Mare, Rânduiala către pustnici și alte episoade* (ms. 223), *Vasile cel Mare, Hotărâri scurte, cu întrebări și răspunsuri* (în Blaj, 1804, ms. 224), *Viața Sf. Clement, Erma, ap. Varnaba și Policarp ș.a.* (ms. 225), *Învăătura Metafizicii* (ms. 226), *Grigore Nazianzenul, Patru Cuvinte* (ms. 227), *Predici*, 1798–1806 (ms. 232).

²⁰ Amăn. la Nicolae Mladin, I. Vlad, Al. Moisiu, *Samuil Micu Clain, teologul*, Sibiu, 1957. O prezentare competentă a scrierilor patristice rămase de la Samuil Micu a se vedea la Ion Bunea, în „Biserica Ortodoxă Română” (București), XCIV, 1976, 9–12, p. 985–993; alte reflecții, la Maria Protase, *Opera teologică a lui Samuil Micu și procesul de laicizare a culturii*, în „Steaua” (Cluj-Napoca), XXXI, 1980, nr. 5, p. 47.

²¹ Pompiliu Teodor, *Despre „Istoria românilor cu întrebări și răspunsuri”, a lui Samuil Micu Clain*, în „Studii” (București), XIII, 1960, 2, p. 197–205.

Disertației sau *Cuvântării despre posturile Bisericii grecești a Răsăritului*²², referitor la care, cu toate că, deocamdată, nu putem afirma dacă este sau nu originalul, putem spune, în schimb, cu siguranță, că reprezintă copia fidelă a manuscrisului românesc prezentat spre imprimare Tipografiei din Buda. Volumul se intitulează *Carte pentru posturile Bisericii grecești a Răsăritului*, iar nu *Cuvântare despre posturile Bisericii grecești a Răsăritului*, nepotrivire pe care o explicăm prin faptul că titlul manuscrisului indică „titlul interior” al cărții tipărite la 1828, care, așa cum a fost imprimat pe p. 3, denumește tot o *Carte pentru posturile Bisericii grecești a Răsăritului*.

Am enumerat, în al doilea rând, manuscrisele lui Samuil Micu de la Oradea pentru a se putea constata că, vechile inventare de aici nu pomenesc manuscrisul scrierii și că cel dintâi l-a semnalat, păstrat la Oradea, în 1923, Iacob Radu, de unde deducem că, în momentul catalogării textelor, el nu se va fi aflat în cadrul acelor fonduri. Ne gândim, în primul rând, la Catalogul bibliotecii lui Samuil Vulcan, întocmit la scurtă vreme după apariția cărții, în cursul anilor 1829–1830²³. În mod neîndoielnic însă – așa cum va rezulta din cele ce ne propunem să dovedim în continuare – traducerea în limba română a ediției latinești (deocamdată nu cunoaștem vreun text în limba română a scrierii datorat lui Samuil Micu) s-a făcut la Oradea, în mediul cărțurăresc de aici, la curtea episcopală românească, cu știrea și la îndemnul lui Samuil Vulcan. El a fost alumnul, elevul lui Samuil Micu și prietenul acestuia, în grija căruia s-au aflat manuscrisele cărțurarului, pe care le păstra ca pe un lăsamânt sacru. Amintirea anilor de studii, amicitia lor, dar mai ales actualitatea cărții și folosul ei pentru luminarea poporului – la peste patru decenii de la apariția ediției latine și la peste două decenii de la moartea lui Samuil Micu – l-au determinat, credem, pe Samuil Vulcan să inițieze traducerea și imprimarea scrierii în limba română luându-și, cum vor încerca să dovedim, sarcina de editor.

După ce textul a fost tradus, manuscrisul a fost prezentat tipografiei Universității din Pesta. Nu este exclus ca actele corespondenței purtate în legătură cu imprimarea cărții încă să se mai păstreze, iar aflarea lor ar putea lămuri multe aspecte²⁴, inclusiv pe cel al tirajului scrierii și, de ce nu, însuși rostul ediției în limba română. Aspectul ultim a reprezentat problema delicată a tipăririi cărții. Samuil Vulcan, cărțurarul luminat de la Oradea, era episcop al Bisericii Greco-Catolice. Cartea ce o da în tipar aparținea unui cărțurar din rândul clerului unit. Scrierea aborda o problemă importantă, cea a posturilor în Biserica Ortodoxă. Or, pentru a-l câștiga pe cititor și a-l convinge despre adevărul celor scrise în carte, trebuia ca scrierea să se înfățișeze

²² Se păstrează în fondul de carte veche al Filialei din Cluj-Napoca a Bibliotecii Academiei Române, ms. 183.

²³ Florian Dudaș, *Contribuții privind cartea românească în epoca Luminilor*, Oradea, 1979, p. 381.

²⁴ Astfel de date, în legătură cu imprimarea cărții lui Nicolae Horga, *Oglindă arătată omului înțelept*, la Buda, în 1807, a se vedea lucrarea noastră, *Zărandul. Chipuri și fapte din trecut*, București, 1981, p. 101, 110.

sub semnătura unui ierarh cu o autoritate morală neîndoieală în această privință. Cum cartea era destinată tuturor românilor, prin urmare nu numai uniților, numele lui Samuil Micu va fi considerat că nu era potrivit să apară. După cum nu se putea vesti nici imprimarea scrierii cu „bлагословеніа“ sa sau a unui ierarh ortodox din Ardeal. Și atunci s-a procedat, ca și cu alte privilegii, cum știm că s-a mai întâmplat în tipografiile din Blaj²⁵ și Buda²⁶, la un fals sau o substituție. Și astfel cartea Cuvântare despre posturile Bisericii grecești a Răsăritului, ce apărea în 1828, la Buda, vestea prin intermediul paginii de titlu faptul că cel prin grija căruia s-a tipărit era mitropolitul Anastasie al Țării Românești – cleric care, așa cum am arătat mai sus, n-a existat, funcția ecleziastică amintită fiind ocupată, între 1823 și 1829, de către Grigore Dascălul²⁷.

Așadar, pentru a se asigura încrederea și succesul cărții în rândul populației românești ortodoxe, majoritară în Transilvania și în ținuturile sale vestice, editorul le-o recomandă prin „pravoslavia“ unui ierarh al Ortodoxiei din Țara Românească. Invocarea scrierii în limba greacă – vechea limbă a Bisericii Răsăritului – s-a făcut neîndoieală cu același scop. Că Anastasie, care n-a existat, poate fi identificat în persoana lui Samuil Vulcan vin să o ateste mai multe dovezi. În primul rând păstrarea manuscrisului, a traducerii în limba română a scrierii, la Oradea. În al doilea rând, susținerea materială a imprimării și desfacerii cărții, Vulcan singur achitând un număr care va fi depășit cu mult 200 de exemplare (de nu chiar întregul tiraj!); dintre acestea la 1862, la peste trei decenii de la apariție, Catalogul cărților rămase din biblioteca sa înregistra, încă nedistribuite, nu mai puțin de 180 exemplare. Argumentul concludent îl conține însă Catalogul cărților din biblioteca episcopului Vasile Erdeli²⁸, succesorul lui Samuil Vulcan, în care cartea *Cuvântare despre posturile Bisericii grecești a Răsăritului* a fost înregistrată, după tipicul actelor oficiale, astfel:

Nr. crt.	Autorul	Titlul cărții	Locul și anul apariției	Nr. de exemplare
525	Athanasie, alias S. Vulcan	Despre posturile S. M. Biserici	Buda, 1828	10

²⁵ Valeriu Leu, *Două falsuri ale Tipografiei din Blaj*, comunicare susținută la Simpozionul național de bibliologie din luna mai 1981, la Arad; Ion B. Mureșianu, *Cartea veche bisericească din Banat*, Timișoara, 1984, p. 72–76.

²⁶ A se vedea cazul tipăriturii *Povățuitorul tinerimii*, Buda, 1826. Onisifor Ghibu, *Din istoria literaturii didactice românești*, ed. de Octav Păun și Vasile Popeangă, București, 1975, p. 88 și urm.

²⁷ Mircea Păcurariu, *art. cit.*, p. 326. A se mai vedea pagina de titlu la tipăriturile: *Acatist*, București, 1828, *Ceaslov*, București, 1828, și *Pateric*, București, 1828 (*Bibliografia românească veche*, II, p. 568, 575, 595).

²⁸ Arhiva Episcopiei Române Unite din Oradea. Elenchus Librorum in Bibliotheca Episcopali Excellentissimi Domini L. B. Basilii Erdelyi quandam Episcopi reperibilium anno 1862 confectus, ms., f. 18, nr. 525.

Cele prezentate îngăduie în primul rând atribuirea cărții lui Samuil Micu, *Cuvântarea* apărută în 1828 reprezentând traducerea și ediția în limba română a *Disertației* de la 1782, iar în al doilea rând relevă aportul Curții românești unite de la Oradea, al lui Samuil Vulcan, la imprimarea manuscrisului și apoi la difuzarea tipăriturii în cadrul comunităților românești, mai ales în Crișana și Ardeal.

La fel de puțin cunoscut istoriografiei românești este faptul că, la 14 ani după apariția ediției latine, s-a recurs, într-o formă aproape identică, la răspândirea scrierii, a ideilor ce le conține, în sfera de influență nemijlocită a Patriarhiei Ortodoxe din imperiu prin traducerea *Disertației* în limba sârbă. Ediția din 1794 a apărut în cadrul a două tiraje, ambele imprimate în aceeași tipografie vieneză, intrată între timp în proprietatea lui Ștefan Novacovici. Editorul a renunțat la indicarea numelui autorului, cartea păstrând, în schimb, în noua traducere, același titlu: *Rasujdenie o postah Vostocinaia Ţerceve*²⁹. Comparativ cu ediția latină, din 1782, de 128 pagini, noua ediție, în limba sârbă, nu are decât 68 pagini, relevând astfel un text rezumat, cu numeroase omisiuni. Procedura urmată nu a asigurat însă cărții nici pe departe succesul scontat, ba, dimpotrivă, sârbii au reacționat prompt, mărturie stând atât măsurile Mitropoliei din Carloviț și a episcopilor ortodocși din Transilvania cât și atitudinea rezervată a credincioșilor ortodocși în general care vedeau în orice înnoire preconizată de habsburgi, primejdia voalată a uniției.

De dimensiuni și proporții aproape fără precedent în spiritualitatea românească a epocii, opera teologică a lui Samuil Micu înfățișează peste timp un vast capitol de scrieri teologice (traduceri, prelucrări, scrieri originale) dintre care puține au fost tipărite, marea lor majoritate rămânând în manuscris.

Când a scris cartea *Dissertatio de Jejuniis graecae Orientalis ecclesiae*, Samuil Micu era în vârstă de 37 ani, aflându-se la începutul activității sale cărțurărești, reprezentată, până la acea dată, de *Carte de rugăciuni* (Viena, 1779), *Elementa linguae daco-romanae...* (Viena, 1780) și *Dissertatio canonica de matrimonio juxta disciplinam graecae orientalis ecclesiae* (Viena, 1781)³⁰.

După cum însuși mărturisea la 1782, Samuil Micu nu a scris *Disertația* din inițiativă proprie, ci la cerere, comanditarul aparținând fără îndoială forurilor eclesiastice ale Bisericii Unite. Scrierea însăși se încadrează și conformează, aproape peste tot, doctrinei acesteia, reprezentând, în contextul epocii, o scriere tipică pentru mentalitatea iosefină³¹.

Reîntorcerea tânărului teolog în Transilvania a însemnat însă și întoarcerea – în cuget – la recunoașterea preceptelor credinței dintru început a neamului său. Scrierile ce îl reprezintă cu adevărat (*Istoria ecleziastică sau besericească, Istoria besericească pre scurt, Istoria împărăchierii între Beserica Răsăritului și a Apusului, Canoanele săboarelor a toată lumea, Istoria besericească a Episcopiei românești*

²⁹ Gh. Mihailovici, *Sârbsca bibliographia XVIII veka*, Beograd, 1964, p. 274–275.

³⁰ *Bibliografia românească veche (op. cit.)*, II, p. 229, 251, 274.

³¹ Dumitru Ghișe, Pompiliu Teodor, *Fragmentarium iluminist*, Cluj, 1972, p. 36, 218.

din Ardeal, reprezentând volumul IV din *Istoria și lucrurile și întâmplările românilor*) abordează insistent chestiunea veritabilei credințe – aceea a primelor veacuri creștine, încălcată însă de Biserica Apusului. Dacă adevărata credință a fost păstrată de răsăriteni, înseamnă că revenirea la preceptele ei originare impune întoarcerea Bisericii Apusului în sânul Bisericii Răsăritului, „opinie secondată în subtext de aspirația spre înfrățire a uniților și neuniților transilvăneni în scopul prevenirii primejdiei catolicizării și al fortificării ființei naționale”³². Urmând astfel cursul istoriei Bisericii naționale și susținând doctrina orientală, Samuil Micu demonstrează pilduitor în scrierile ce-l reprezintă cu adevărat că românii „se nevoia să ție credința care de la început o au luat și care Biserica, sfintele soboare a toată lumea și Sfinții părinți au învățat“, că ei au fost gata, „orice rău să pățească decât să se lapede de credința cea părintească“ și că însăși Unirea de la 1700 (analizată din unghi laic) s-a făcut cu condiția că vor păstra „toate ritmurile și slujbele și ținuturile bisericești cum mai nainte le-au avut“. Elogiul credinței adevărate, credință păstrată de Biserica Ortodoxă, explică în cazul lui Micu și protestul vehement împotriva încercărilor făcute de teologii filocatolici de inovare a legii strămoșești: „<O, că de n-ar fi și acum într-ai noștri – exclamă el în termenii și tonul lui Petru Maior din *Procanon* – carii și în canoane, și în obiceiuri, și într-altele latinizăluiesc>”³³.

Prin cele dezbătute mai sus, fără intenția de a-i părtimi pe ortodocși sau pe catolici³⁴, constatăm – în contextul istoric dat – implicarea politico-religioasă a scrierii în viața spirituală a popoarelor din teritoriile estice ale imperiului. Considerând – în spiritul *Aufklärung*-ului – că vremea călugăriei trecuse, iar în noile împrejurări ale timpului scoaterea cetățeanului, a „omului de lume“, din „statul cel sfânt al călugărilor“ era iminentă, autorul combate postul religios exagerat și propovăduiește preceptele unei religii raționalizate.

În lumina celor expuse în studiul de față, Bibliografia românească, cercetătorii iluminismului românesc și biografii lui Samuil Micu trebuie să aibă în vedere: a) ediția în limba latină, cunoscută, semnată de autor, apărută la Viena în 1782; b) ediția în limba sârbă (apărută în două tiraje) din 1794, pe a cărei pagină de titlu autorul nu apare menționat (carte atribuită lui Samuil Micu de Bibliografia sârbă) și c) ediția în limba română din anul 1828, carte cunoscută, dar care nu a fost atribuită lui Samuil Micu (nefiind inclusă pe lista lucrărilor sale), tradusă și imprimată prin grija lui Samuil Vulcan.

³² Maria Protase, *art. cit.*, p. 47.

³³ *Ibidem*.

³⁴ În legătură cu rânduielile Bisericii Ortodoxe și în special ale Bisericii Ortodoxe Române privitoare la postul religios, a se vedea Ion Zăgrean, *Câteva precizări în legătură cu postul*, în „Telegraful Român“ (Sibiu), an. 128, 1980, nr. 43–44, din 15 noiembrie, p.1.

IDENTIFICATION OF A TRANSLATION FROM SAMUIL MICU'S LITERARY WORK

– Abstract –

This study reveals an old Romanian book which must be assigned to the Romanian Scholar Samuil Micu who was also a representative of the Enlightenment. The book is called *Cuvântare despre posturile Bisericii greceşti a Răsăritului* (*Speech about the Eastern Church Fasts*) and it was printed in Romanian in the year 1828 in Buda, in Hungary. The work's author is not mentioned and from the title page we find out that this book could have appeared due to Anastasie, Archbishop of the Romanian Country. Florian Dudaş reveals that the 1828 printing represents the Romanian edition of Samuil Micu's book called *Dissertatio de jejuniis Graecae orientalis Ecclesiae*, which appeared in 1782 in Vienna and another edition in the Serbian language called *Rasujdenie o postah Vostocinaia Tercve*, appeared in 1794 in Vienna.

In the end the study author proves that, in reality, Anastasie the Archbishop never existed and the 1828 literary work was edited with the help of Bishop and scholar Samuil Vulcan from Oradea, a city situated today in the western part of Romania.

The Romanian edition of 1828 represents a polemical theological writing and propagates Enlightenment ideas because it fights against exaggerated religious fast with dangerous influence upon people health.

L'IDENTIFICATION D'UNE TRADUCTION DE L'ŒUVRE DE SAMUIL MICU

– Résumé –

La présente étude révèle un ancien livre roumain qui doit être attribué à l'intellectuel illuministe roumain Samuil Micu. L'écriture est intitulé *Cuvântare despre posturile Bisericii greceşti a Răsăritului* (*Discours sur les carêmes de l'Eglise de l'Orient*) et a été imprimé, en roumain, en 1828, à Buda, en Hongrie. L'auteur de l'écriture n'est pas mentionné et des dates du page de titre il résulte que ce livre serait apparu par le soin d'Anastasie, le Métropolitain du Pays Roumain. Florian Dudaş relève le fait que le document imprimé à 1828 représente l'édition en roumain du livre de Samuil Micu, intitulée *Dissertatio de jejuniis Graecae orientalis Ecclesiae*, apparu en 1782 à Vienne et qu'une autre édition, en slavone, intitulée *Rasujdenie o postah Vostocinaia Tercve*, est apparue en 1794 à Vienne.

Finalement, l'auteur de l'étude éprouve qu'en réalité, le Métropolitain Anastasie n'a jamais existé et que l'œuvre de 1828 a été éditée du soin de l'évêque et de l'intellectuel illuministe Samuil Vulcan d'Oradea, ville située aujourd'hui à l'ouest de la Roumanie.

L'édition roumaine de 1828 représente une écriture théologique polémique et propage des idées illuministes parce qu'elle combat le carême religieux exagéré, avec des influences nuisantes pour la santé du peuple.

К У Б Ъ Н Т А Р Ъ

Д Е С П Р Е

ПОСТЪРИЛЪ БЕСЪРИЧІЙ ГРЕЧЕЩІЙ
А РЪСЪРИТЪЛЪЙ.

Май ЛТЪЙ ПРЕ ЛИМБА ГРЕЧАСКЪ СКРИСЪ,
ІАРЪ АКЪМА СКОАСЪ ПРЕ ЛИМБА РО-
МЖНЪСКЪ.

КЪ БЛАГОСЛОВЕНІА ПЪРЪХТОРЮЛЪЙ ПРАВОСЛАВІЕЙ
ПРЕСЪФИНЦИТЪЛЪЙ МИТРОПОЛІТЪ А ОУГГРОВЛА-
ХІЕЙ АНАСТАСІВЪ ТИПЪРИТЪ.

Betrachtungen über die Fasten.

А Я Б Ъ Д Я

А ВРЪЛАСКА ТІПОГРАФІЕ А ОУНІВЕРСІТЪЦІЙ ОУНГЪ.
РЕЩІЙ АНН ПЕША А АНЪА ДЕЛА ХС 1828.

Fig. 1. Samuil Micu, *Cuvântare despre posturile Bisericii grecești a Răsăritului*, Buda, 1828 – pagina de titlu.

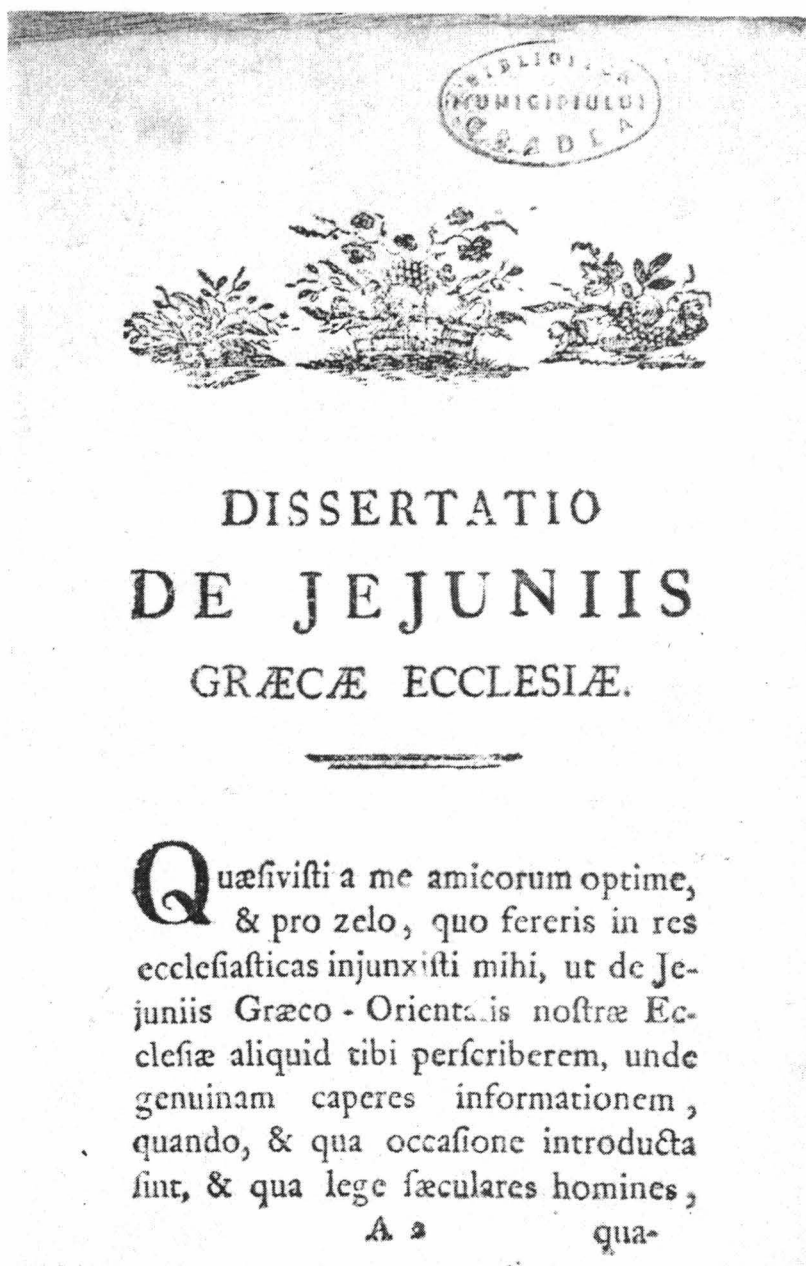

Fig. 2. Samuil Micu, *Dissertatio de jejuniis Graecae orientalis Ecclesiae*,
Viena, 1782 – începutul textului.